

МІСЦЕ УТИЛІЗАЦІЇ ВІДХОДІВ У РЕФОРМУВАННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ THE PLACE OF WASTE UTILIZATION IN UKRAINIAN ECONOMY'S REFORMING

УДК 502.174:338.24.021.8 (477)

Немченко В.В.

д.е.н., професор, завідувач кафедри обліку та аудиту
Одеська національна академія харчових технологій

Слободянюк О.В.

д.е.н., доцент, завідувач кафедри банківської справи та страхування
Одеський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Колеснікова К.С.

к.е.н., доцент кафедри прикладної економіки
Одеський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглядаються проблеми утилізації відходів та аналізуються причини, які заважають їх використанню. Відомо, що переробка відходів є провідною галуззю, яка позитивно впливає як на екологічне становище в країні та світі загалом, так і на бізнес-клімат. Інвестування у переробку відходів, безумовно, поліпшить економіку країн, що розвиваються, у тому числі й України. Незважаючи на те що багато зарубіжних і вітчизняних учених займаються цією проблематикою, досі залишаються невирішені питання. Ось чому ця проблема залишається актуальною. Екологічне становище в країні буде швидко погіршуватися, якщо й надалі буде спостерігатися відсутність ефективної системи збору відходів та переробних підприємств. Ця тенденція неминуче призведе до екологічної катастрофи і, як наслідок, поставить під загрозу як екологічну, так і продовольчу безпеку. У статті запропоновано шлях, який дасть змогу поліпшити інвестування у переробку відходів. Також розроблені заходи щодо стимулювання суб'єктів підприємницької діяльності, аби ті використовували у власному виробництві саме безвідходні технології. Зроблені пропозиції будуть сприяти зростанню ВВП країни.

Ключові слова: реформування економіки, утилізація відходів, управління підприємствами, безвідходні технології, утилізація.

В статтє рассматриваются проблемы утилизации отходов и анализируются при-

чины, которые мешают их использованию. Известно, что переработка отходов является ведущей отраслью, которая положительно влияет как на экологическую обстановку в стране и в мире, так и на бизнес-климат. Инвестирование в переработку отходов, безусловно, улучшит экономику развивающихся стран, в том числе и Украины. Несмотря на то что многие зарубежные и отечественные ученые занимаются этой проблематикой, до сих пор остаются нерешенные вопросы. Вот почему эта проблема остается актуальной. Экологическое положение в стране будет быстро ухудшаться, если и в дальнейшем будет наблюдаться отсутствие эффективной системы сбора отходов и перерабатывающих предприятий. Эта тенденция неизбежно приведет к экологической катастрофе и, как следствие, поставит под угрозу как экологическую, так и продовольственную безопасность. В статье предложен путь, который позволит улучшить инвестирование в переработку отходов. Также разработаны меры по стимулированию субъектов предпринимательской деятельности, чтобы те использовали в своем производстве именно безотходные технологии. Сделанные предложения будут способствовать росту ВВП страны.

Ключевые слова: реформирование экономики, утилизация отходов, управление предприятиями, безотходные технологии, утилизация.

The problems of waste utilization have been researched in this article. The reasons that hinder its use have been analyzed. It is a well-known fact, that waste recycling is the leading industry, which has a positive impact on both the environmental conditions in the country and in the world as a whole, and the business climate. Therefore, investing in recycling will definitely improve the economies of developing countries, including Ukraine. In spite of the fact that many foreign and domestic scientists are engaged in problems, however, still outstanding issues remain. This is why this problem remains relevant. And this is a negative tendency and certainly does not tend to achieve social problems, higher a social standard of living and improve the business environment. The way of improving investment in recycling has been proposed. Measures aimed at encouraging business to move towards zero waste have been developed. In our humble opinion, the suggestions have been made will contribute to the country's GDP growth. We believe that ideas which have been proposed will become an engine of growth and will allow our state to develop rapidly and become a prosperous and competitive country. We believe that environmental protection should be considered as a means of resolving serious contradictions between nature and society, because in the 21st century development must be innovative and in harmony with nature. It has been proved that there is a need to create an economic-ecological mechanism that would promote waste utilization during the reform of the state. For this purpose, the calculation of the effect of waste utilization has been developed and proposed. The country's environmental conditions would deteriorate rapidly if the lack of an efficient waste collection and recycling system continues. This tendency will inevitably lead to an ecological disaster, and as a consequence of poses threatened both ecological and food safety, since products that will be grown in "poisoned" areas may have harmful impurities. And this negatively affects governance, because it includes security, also environmental and food ones. In order to prevent the corresponding negative projections, measures are required to increase investment with the help of monetary and fiscal policies. If enterprises are encouraged to dispose of waste, switch to non-waste technologies, then it will positively influence the innovative development of the state, open the opportunity for new technologies, provide stable development of enterprises, increase profits, and promote the welfare of the population.

Key words: economic reform, waste utilization, enterprise management, non-zero waste, utilization.

Постановка проблеми. Одним із чинників, які стримують економічні реформи та сталий розви-

ток України, слід віднести недостатній рівень утилізації відходів. Це впливає на погіршення еколо-

гічного становища в країні та світі загалом. Відомо, що переробка відходів є провідною галуззю, яка позитивно впливає як на навколишнє середовище, так і на бізнес-клімат країни, тому інвестування у переробку відходів, безумовно, поліпшить економіку держави, у тому числі й України. Ось чому ця проблема залишається актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням екологічних питань та утилізацією відходів займаються провідні вчені: А.В. Андрейченко, П.П. Борщевський, Б.М. Данилишин, Л.Дж. Гитман, М.А. Хвесик та багато інших. Серед іноземних учених, можна виділити праці В.Х. Фуллера, Йоуйанґа Ванґа та ін. Незважаючи на це, проблема утилізації відходів залишається невирішеною, що не сприяє вирішенню соціальних проблем, підйому життєвого рівня населення.

Постановка завдання. Мета дослідження – з'ясувати вплив утилізації на сталий розвиток країни, розробити економіко-екологічний механізм, який би стимулював упровадження безвідходних технологій, створення відповідної інфраструктури переробних підприємств

Виклад основного матеріалу дослідження.

Велике значення у реформуванні економіки України відводиться вирішенню екологічних проблем, передусім утилізації відходів. Охорона навколишнього середовища – це «продукт», засіб вирішування серйозних суперечностей між природою і суспільством, що загострилися у масштабі світового співтовариства. У цьому протиріччі закладені рухомі сили розвитку – перехід від переважно екстенсивних форм господарювання до інтенсивних, перехід до нового технологічного способу виробництва [2, с. 5]. Економічний механізм в Україні не

сприяє утилізації відходів, незважаючи на те що за роки незалежності був прийнятий Закон України «Про відходи», у Верховній Раді обговорюється проект закону про зменшення кількості окремих видів відходів із поліетилену в цивільному обігу. Статистика свідчить (табл. 1 та рис. 1), що існує тенденція до зменшення утилізації, навіть ураховуючи відсутність даних тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції, дані свідчать, що жодних позитивних зрушень немає [8]. Це збільшує екологічну шкоду, негативно впливає на стан здоров'я, смертність населення, країна недоотримує ВВП.

Таблиця 1

Утворення та утилізація відходів за 2011–2016 рр. в Україні

Роки	Утворено, тис. т.	Утилізовано, тис. т.
2011	447641,2	153687,4
2012	450726,8	143453,5
2013	448117,6	147177,9
2014	354803	109119
2015	312267,6	92463,7
2016	295870,1	84630,3

Джерело: складено за [8]

Відсутність утилізації слід розглядати як недоотриманий ВВП, що стримує розвиток країни. Крім того, зменшується зайнятість населення, що провокує високу еміграцію з України. У зв'язку із цим ефективність від утилізації відходів можна визначати так:

$$E_{yb} = EШ + HD_{ВВП} \tag{1}$$

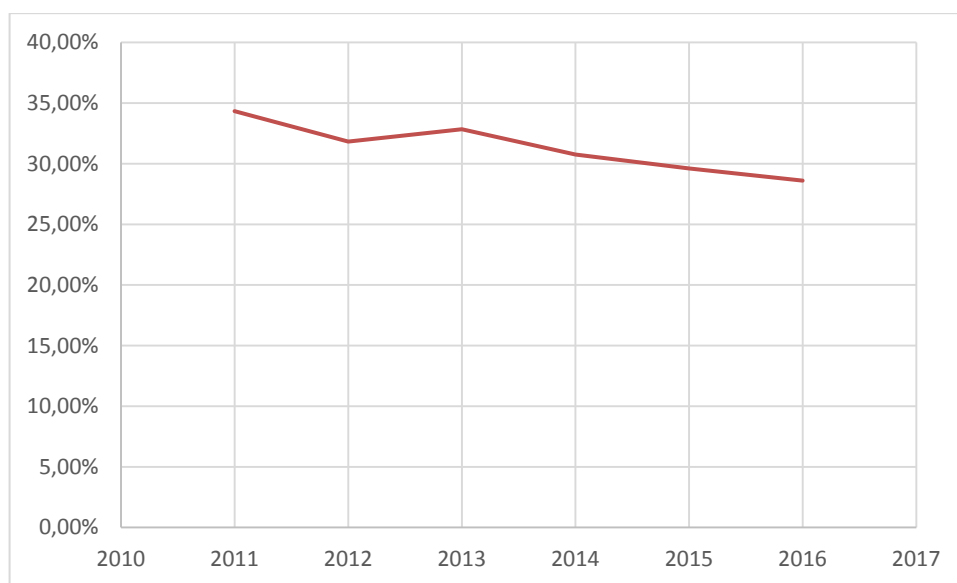

Рис. 1. Відсоток утилізації до кількості утворених відходів в Україні за період 2011–2017 рр.

Джерело: складено за [8]

де $E_{ув}$ – ефективність від утилізації відходів;

ЕШ – попереджена екологічна шкода;

$НД_{ВВП}$ – збільшений ВВП, який сьогодні залишається недоотриманим, оскільки фактично утилізація не здійснюється.

Усе це свідчить, що недостатня утилізація відходів пов'язана в першу чергу з недосконалістю економічного механізму (відсутністю інвестицій, пільгових кредитів, податків, незацікавленості та ін.). Олігархічна система, монополізм, тіньова економіка не тільки не сприяють створенню механізму управління утилізацією відходів, а й заважають. Ось чому під час його розроблення необхідно враховувати, що об'єктами управління повинні стати як джерела утворення відходів, так і їх споживачі. Необхідно, щоб економічний механізм створював умови для зниження кількості відходів, їх утилізації.

Значна частина відходів, яка ефективна для переробки, експортується з України (наприклад, металобрухт). Як результат, тільки підвищення мита на його вивіз дав змогу зменшити експорт металобрухту та його переробку на металургійних підприємствах держави. Водночас із соломи зернових, яка становить 90% рослинних відходів, використовується лише 2,5%, з яких половина експортується до країн ЄС у вигляді паливних гранул [5, с. 38–39]. Таке становище створює загрозу для країни, оскільки, це:

1. не сприяє зростанню ВВП України;
2. не сприяє економії енергоносіїв і, як наслідок, створює бар'єри для енергоефективності;
3. створює передумови для підвищення безробіття та зменшення надходжень до бюджету.

Слід відзначити, що відмова Китаю імпортувати сміття стимулює законодавчу активність розвинутих країн – основних «виробників» відходів, споживання і переробку тари, створення нових безвідходних, екологічних технологій. Незважаючи на це, як прогнозують американські вчені, до 2030 р. потрібно буде переправляти 111 млн. т пластикових відходів в інші регіони світу, такі як Таїланд, Малайзія та ін. [4, с. 26–27]. Тому якщо не будуть здійснені економічні реформи, існує загроза, що значна частка світових відходів буде спрямована й до України.

За відсутності відповідної інфраструктури – сміттєпереробних підприємств ще більше буде погіршуватися екологічне становище і зменшуватимуться потенційні можливості країни виробляти та експортувати органічну продукцію землеробства. На вересень 2016 р. загальна площа полігонів твердих відходів та стихійних сміттєвалищ становила приблизно 7% від території України, тобто понад 43 тис. кв. км. Відповідні цифри можна порівняти з площею деяких країн, наприклад 43 тис. кв. км приблизно дорівнює площі, яку займає Данія. В Україні накопичено вже

понад 54 млн. куб. м відходів. Із кожним роком ця цифра лише збільшується, бо жодного сміттєпереробного заводу в нас не побудовано [6].

Безумовно, створення інфраструктури з утилізації вимагає залучення значних інвестицій, розвитку попиту на відходи для їх переробки. У зв'язку із цим сьогодні викликає інтерес теорія Дж.М. Кейнса, яка може бути залучена для вирішення проблеми. Він запропонував перерозподіл частини бюджету для спрямування останнього на продуктивне споживання. Вперше цю теорію використала команда вчених-економістів США, яка розробила й активно впроваджувала в життя програму, більш відому в історії як «новий курс» Ф.Д. Рузвельта [3, с. 75].

Звичайно, усі пропозиції Дж.М. Кейнса у XXI ст. не можна повністю використати, але окремі положення – доцільно. У зв'язку із цим головним завданням держави повинно бути інвестування в утилізацію відходів за допомогою:

- 1) грошово-кредитної та бюджетної політики;
- 2) розширення споживання переробними підприємствами, стимулюючи їх пільгами, дотаціями, цінами та іншими важелями економічного механізму, використовуючи штрафи до тих суб'єктів підприємництва, які не використовують безвідходні технології.

Це також допоможе створити відповідну інфраструктуру з утилізації відходів, яка майже відсутня. В Україні, наприклад, закритися останній завод у Львові «Аргентум» із переробки батарейок. А утилізація 1 т батарейок у країнах ЄС становить 570–725 євро, що і нинішньому становищі нашої країни робить її неможливою [7].

Необхідність стимулювання утилізації відходів пояснюється тим, що природоохоронна діяльність не завжди ефективна для підприємства, тому що може навіть знижувати його рентабельність, збільшуючи витрати. Ось чому, утилізація відходів передбачає створення системи збору відходів. Витрати на збір відходів повинні нести виробники продукції. Звичайно, це буде збільшувати собівартість, ціну виготовленої продукції. Під час розрахунку терміну окупності необхідно враховувати, що екологічні витрати, передусім на утилізацію відходів, як правило, є багатоцільовими, дають змогу не тільки зменшити забруднення навколишнього середовища, а й підвищити ефективність виробництва у багатьох галузях господарства. Тому необхідна державна підтримка, щоб зберегти баланс між екологічним виробництвом підприємств і купівельною спроможністю покупців, зацікавити виробників саме у використанні утилізації, а також активно проводити соціальні заходи серед населення, які будуть прищеплювати культуру споживання й утилізації (наприклад, масово установлювати відповідні пункти прийому пластику, реклама по телебаченню, в Інтернеті та ін.).

Висновки з проведеного дослідження.

Ми вважаємо, що охорона навколишнього середовища має розглядатися як засіб вирішення серйозних суперечностей між природою та суспільством, оскільки у XXI ст. розвиток має бути інноваційним та в гармонії з природою.

Доведено, що існує необхідність створення економіко-екологічного механізму, який би сприяв утилізації відходів, у ході реформування держави. Для цього розроблено і запропоновано розрахунок ефекту від утилізації відходів.

Екологічне становище в країні буде швидко погіршуватися, якщо й надалі буде спостерігатися відсутність ефективної системи збору відходів та переробних підприємств. Ця тенденція неминуче призведе до екологічної катастрофи і, як наслідок, поставить під загрозу як екологічну, так і продовольчу безпеку, оскільки продукти, які будуть вирощуватися на «отруєних» ділянках, можуть мати у своєму складі шкідливі домішки. А це негативно впливає на державне управління, оскільки воно включає у себе забезпечення безпеки, у тому числі й екологічної, продовольчої. Аби запобігти негативним прогнозам, необхідні заходи щодо збільшення інвестицій за допомогою грошово-кредитної, бюджетної політики.

Якщо стимулювати підприємства утилізувати відходи, переходити на безвідходні технології, то це позитивно впливатиме на інноваційний розвиток держави, відкриє можливості для нових

технологій, забезпечить стабільний розвиток підприємств, збільшить прибуток, а також сприятиме поліпшенню добробуту населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрейченко А.В. Науково-економічні основи розвитку безвідходного агропромислового виробництва : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 362 с.
2. Немченко В.В. Формування економічного механізму використання природних ресурсів в агропромисловому комплексі (теорія, методологія, практика) : автореф. дис. ... докт. екон. наук ; Інститут аграрної економіки. Київ, 1994. 36 с.
3. Несененко П.П., Артеменко О.А., Патлатой О.Е. Сучасні економічні теорії : навчальний посібник. Одеса : ОНЕУ, 2017. 326 с.
4. Сальник В. Выброшу и забуду... *Business ZAVARNIK*. Декабрь 2018 / январь 2019. С. 26–27.
5. Фастов Л. Дорогая соломинка. *Business ZAVARNIK*. Декабрь 2018 / январь 2019. С. 38–39.
6. Коли запрацює Закон України «Про відходи»? URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2534498-koli-zapracue-zakon-ukraini-pro-vidhodi.html> (дата звернення: 10.02.2019).
7. В Україні закрився останній завод по переробці батарейок: у чому небезпека. URL : <https://znaj.ua/society/193673-v-ukrajini-zakrivsya-ostanniy-zavod-po-pererobci-batareyok-u-chomu-nebezpeka> (дата звернення: 10.02.2019).
8. Державна служба статистики. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 16.01.2019).